

МОДЕЛИРАНЕТО НА СЧЕТОВОДНАТА СИСТЕМА – СРЕДСТВО ЗА
РАЦИОНАЛИЗИРАНЕ НА ПОЛУЧАВАНЕТО И ОБРАБОТКАТА НА
ИКОНОМИЧЕСКАТА ИНФОРМАЦИЯ

MODELLING OF THE ACCOUNTING SYSTEM – A TOOL OF RATIONALIZING
RECEIVING AND PROCESSING OF ECONOMIC INFORMATION

Виктор Хаджикотев
Viktor Hadzhikotev

Abstract: *At the present stage of economic development, requirements to improve the mechanisms and methods of management increase. Special role in solving this problem has the accounting, which is one of the most effective levers to control the economy in a market economy. Despite the widespread automation of accounting work, the presence of various specialized computer programs for accounting information processing, accounting subsystem continues to be insufficiently efficient, labor-intensive and time-consuming. Basic requirements for the accounting system are its functioning and development to satisfy requirements set to it. The activity of design of economic systems is connected to deepened study of the correlations between unique methodology and effectiveness of the unified information systems.*

Keywords: *economic information, accounting, financial statements, standardization, modeling*

ВЪВЕДЕНИЕ

Създаването на нови производства, отрасли, видове дейности, обусловени от развитието на науката, изисква разработването на специфични системи, методи, техники, методики за отчитане, които адекватно да отразяват техните особености. Управлението на стопанските единици става все по-сложно. Разнообразието на извършваните дейности, дори и в рамките на един отрасъл, не трябва да бъде причина счетоводството да изгуби една от най-важните си характеристики – да бъде част от управленската система, която да създава информация, която да осигурява очаквани и обективни данни при приблизително еднакви пазарни условия. Счетоводната

информация е предназначена да създава сигурност в нейните потребители.

С увеличаване на обхвата на работата по създаване на отчетно-информационни системи нараства нуждата от методологическо единство. То представлява важна предпоставка за стандартизирането на счетоводната работа. Методологическото единство е в основата на създаването на гъвкави информационни системи, позволяващи комплексна обработка на счетоводната икономическа информация. Дейността по проектиране на икономически информационни системи е обвързана със задълбочени изследвания на взаимовръзките между единната методологията и ефективността на унифицираните информационните системи.

АНАЛИЗ И ОБСЪЖДАНЕ

Принципът на единство, като предпоставка за формирането на типови решения, се осъществява чрез общи подходи и методи на работа, унифицирани структури, единни критерии за планиране и създаване на икономически решения и технология за управление. Той се разглежда като процес на обработка на информацията (на база показателите във финансовите отчети, методите за тяхното получаване и съобразяване с формата на документите, носели на данни), отчитайки основната цел на бизнеса – постигане на разширено възпроизводство на създавания продукт.

Същото важи и за счетоводната дейност, откъдето традиционното определяне за крайните резултати от нея, като система от три вида счетоводни отчети и справки, се явява непълно, изискващо изясняване и уточнение. Трите основни крайни продукта на счетоводство – счетоводния/финансовия, оперативния и статистически отчет трябва да бъде органично свързани. Те представляват елементи от общата система на икономическа информация с един източник - документи и/или други носители на информация. Единството осигурява синхронизация, т.е. еднородност при класификацията и кодирането на икономическите показатели във всички сектори и на всички нива, координация – изразяваща се в оптимално използване на информация и последователност – отразяваща съответствието на отделните елементи в рамките на цялостната система за счетоводно отчитане. Освен това, следва да се гарантира съпоставимост в рамките на всеки отчет, имащ специфични техники за трансформация на предоставяната

от него икономическата информация. Средствата за осигуряване на еднаквост на такова ниво са моделирането, унифицирането и стандартизацията на счетоводството. Всички тези компоненти, съчетани в едни цяло, изпълняват определени функции при изграждането на счетоводната система.

Под унификация, в широк смисъл, се разбира намаляване на многообразието от видове и типове обекти с едно функционално предназначение. При счетоводното отчитане това общо определение може да се тълкува като осъществяване на тази дейност в различни обекти с еднакви организационно-технологични характеристики и при обща методология. На съвременния етап на развитие унификацията е засегнала много аспекти на счетоводната дейност – в най-голяма степен това са първичните счетоводни документи, въвеждането на счетоводната информация (извършването на счетоводните записи), опитите да се унифицират методиките на отчитане на разходите и калкулирането им, методиките на отчитане на приходите и др. Процесът може да се разшири с унификация на статистическата и оперативно-управленската икономически информационни системи.

За разлика от унификацията, стандартизацията се формулира изключително по нормативен път. Стандартизацията се изразява в създаването, установяването и прилагането на правила с цел рационализиране на дейността в дадена област в полза на и с участието на всички заинтересовани страни. Стандартизацията е резултат от унификацията и се различава от последната по това, че тя се осъществява чрез стандартизирани документи, регламентиращи извършването на определена дейност, посредством параметри за посочен обект, които се явяват задължителни, като нарушаването на последните се наказва от законите. Прилагането на стандарти в областта на счетоводството се изразява в подобряване на процеса на обработка и представяне на счетоводната информация.

Не по-малко значение има стандартизирането на методическите и правни аспекти на счетоводството. Разработването и прилагането на счетоводни стандарти е най-важното средство за осигуряване еднородността на счетоводството. Подобно твърдение е в сила и за моделирането, доколкото стандарта е един вид модел на организационни решения, операции, и регулиране на взаимоотношенията между икономическите субекти. Оттук произтича една от причините, моделирането да играе специална роля в счетоводството, като изпълнява различни функции и служи като

ефективно средство за утвърждаване на унифицирането, и то основно методическото унифициране на счетоводство.

Моделиране в съвременния смисъл е метод на научно познание, който се изразява в проучване на различни предмети или процеси не пряко и непосредствено, а чрез техни специално създадени подобия и изображения, наричани модели. Процесът на конструиране на моделите се наричат моделиране.

Моделът на сложен реален обект, на система, като например определена счетоводна дейност, позволява да се дефинират ключовите информационни, технологични и други връзки в рамките на системата и извън нея, да се разработят варианти за оптималното ѝ функциониране, като се минимизират разходите на материални, нематериални, финансови и трудови ресурси, време и др. Прилагането на принципите на моделиране при счетоводната дейност позволява да направи подбор на целесъобразния минимум от най-добрите варианти от различни възможни решения, с цел осигуряване оптималното управление на предприятията.

Преразглеждането на методологическите и теоретични аспекти на счетоводното отчитане се осъществява последователно, продиктувано от изискванията за автоматизация в посока на промяна в счетоводната методология. Несъответствието на възможностите, предлагани от системите за електронна обработка на информацията и използваните форми на счетоводство наложили потребността от формулиране на нови методически подходи за описване и решаване на счетоводни проблеми, за създаване на нови концепции в счетоводната теория. Значително място в тези процеси заема моделирането в счетоводството. Интересът към метода на моделиране в областта на счетоводството се свързва с интереса към науката логика като цяло. Този интерес не идва от външни, по отношение на счетоводната дейност, източници. Той е необходимо условие за развитието ѝ в научен и практически смисъл. В действителност, тъй като счетоводна система работи като голям брой от взаимосвързани променливи величини, тя може да бъде представен като модел. Процеса на формиране на този модел се подчинява на закономерностите при моделирането. В основата на счетоводната наука дълго време бе заложен дедуктивния принцип за организиране на познанията, който е най-разпространеният метод за конструиране в науката. Дедуктивната система винаги съдържа елементи със сходни характеристики и движението в нея се свежда до преобразуване чрез комбинация на тези

елементи. Моделирането е значително по-сложен метод на научното познание, като неговата роля в съвременните условия нараства главно поради появата на нови области на познанието, отделянето на отраслови науки, изследователски и практически дейности. Методът на моделиране дава възможност да се намери пресечната точка между различни области на познанието, доколкото моделът може да се вземе от една науката, и нейния обект - от друга. Независимо от факта, че понятията "модел" и "моделиране" се приеха от счетоводната наука сравнително скоро, може да се приеме, че счетоводителите професионално са ангажирани с моделиране на икономиката. Счетоводството не се занимава с един или друг стопански субект по принцип. То изучава и представя неговите информационни характеристики, като в последствие представя информационен модел на предприятието или стопанския процес. Поради това може да се твърди, че понятията "модел" и "моделиране" са присъщи на счетоводството.

Моделирането не трябва да влиза в противоречие с другите методи на научно познание, като например аналитично проучване на реален икономически обект. Сложността на реален обект в цялата съвкупност от неговите характеристики, съществено затруднява изследванията, като често прави трудно, ако не и невъзможно експериментирането с един или друг метод на научно изследване. Такива реални обекти са съвременните системи за счетоводно отчитане в предприятията и икономиката като цяло. Всички тези системи обслужват органи на управлението на икономическите дейности на различни нива, като им предоставят необходимата информация, за да осъществяват управленската си функция.

В контекста на казаното може да се формулира, че целта на счетоводството се определя от икономическата дейност, нейния размер, динамиката ѝ и други нейни характеристики.

Моделирането в счетоводство е "вътрешен" проблем, който следва да бъде решен в рамките на системата за счетоводно отчитане. Целта на моделирането при счетоводството може да се дефинира като изработване на методология, насочена към рационализиране на получаването и обработката на информация. Постигането на тази цел е възможно при решаване на някои проблеми. На първо място е създаването на опростено описание на счетоводната система с определяне на нейните съществени параметри, т.е. изграждането на счетоводната модел. Следващо е разработването на методика за

практическо използване на отчетен модел, т.е. прилагането на модела. Следва да се обърне внимание и на възможността за изпълнение на експеримента.

Теорията на моделирането по същество се явява методология за провеждането на опити, като показва как да се обработят данните от тях, за да се получи достоверен резултат не само в конкретния случай, а и за група подобни факти, явления и процеси. Действително, моделирането позволява да се извършват опити/експерименти с най-ниски разходи, както се определи най-добрия начин на функциониране на моделирания обект. Въпреки това, ние вярваме, че при счетоводството следва да бъдат отделени задачите за практическо ползване на отчетни модели от различни класове, от една страна, и задачи, които действително позволяват провеждане на експеримент за създаване модел, от друга, въпреки, че не всички видове счетоводни модели дават възможност за провеждане на експеримент и за ползване на компютърни системи. Трябва да се има в предвид, че целесъобразността за провеждане на експеримент в голяма степен зависи от избора на обект за моделиране.

Обектите на моделиране в теорията за моделиране е прието да се наричат обекти от реалния, заобикалящия ни свят, които са в отношение на подобие с конструираните модели. Само при това условие познанието за обекта може да се получи не само при директно изследване на самия обект, а чрез проучване на създадения модел на обекта, като дава възможност за пренос на данни от изследвания модел към моделирания обект. Подобие то е взаимно еднозначно съответствие между два обекта.

При счетоводното отчитане обекти на моделирането са счетоводните системи, които се определят като сложни системи. В групата на сложните системи обикновено се включват комуникационните системи, системите за автоматизиране на управлението, информационните системи и други. Счетоводните системи в повечето случаи могат да се характеризират по признака сложни системи с много разновидности, което се изразява в три основни характеристики. Първата от тях се изразява в това, че по структура счетоводните системи са сходни с комуникационните комплекси и са с голям брой и дължина на линиите за комуникация. Втората характеристика подчертава, че по предмет или обект на въздействието счетоводните системи могат да бъдат отнесени към информационните системи, тъй като те са проектирани да работят в

условията на много интензивен поток от информация, докато третата отчита, че по технологичен признак счетоводната система е подобна на автоматизираните системи за управление, предназначени за събиране, обработка, съхранение и предоставяне на данни, необходими за управление на икономиката.

В счетоводната система могат да се диференцират подсистеми или елементи, които са определящи за качеството на нейното функциониране: методика, методология, организация, технология. Всички тези елементи са отделни обекти на моделиране. В методологията се моделира структурата на счетоводните записи, предизвикани от стопанските операции, кореспонденцията между счетоводните сметки и др. В методиката обект на моделиране могат да бъдат реквизитите в първичните документи, съдържанието и състава на счетоводните регистри, връзките между синтетичното и аналитично счетоводно отчитане. При организацията към обектите на моделиране може да се отнесат състава на елементите на счетоводния отчет, структурата на счетоводната система, разпределението на отговорностите между счетоводния персонал, докато в областта на технологиите се моделира процеса на обработката на счетоводната информация, за да се определи най-ефективната комбинация от извършените процедури, изпълнявани от човека и компютърната система.

Тук е показана само една малка част от конкретните задачи, които могат да бъдат решени с помощта на моделиране на отделните елементи на системата за счетоводно отчитане. Необходимо е да се спомене и друг важен факт. Кръгът от задачи и проблеми, който се решава от счетоводната дейност, като част от съвременната система за управление на стопанската дейност, в голямата си част се определя от нивото на управление. Равнището на управление е съществена характеристика на управленския процес, защото то определя пълната гама от административни въпроси, които трябва да бъдат решени. Всъщност, задачите на обичайната счетоводна дейност, извършвана в предприятията, техния състав и обхват са доста по-различни от задачите, които се извършват, например, при консолидация на счетоводните отчети. В конкретни случаи на моделиране подлежи определен елемент от системата за управление, разрешава се конкретен казус, като например подобряване на методологията на отчитане на всички възможни аспекти на ниво предприятие. В други случаи се моделира цялостната счетоводна система, като се отчита

връзката между всичките ѝ елементи. В теорията за моделиране на сложни системи се приема последователност на моделирането от по-ниско към по-високо ниво, от моделиране на подсистеми към цялостна системата. При счетоводството, като обособен клон от научни познания и практически дейности, тясно свързани със законова регулация, това условие не винаги може да бъде взето в предвид. Пример за това е градацията на нормативните актове, регулиращи счетоводната дейност. Първостепенно и определящо значение имат основните закони, регулиращи счетоводството, а след това по значение и по разработка във времето следват подзаконовите актове, конкретизиращи и допълващи разпоредбите на основните, чиято цел е да уредят някои специфични въпроси за водене на счетоводство.

В заключение следва да се отбележи, че при моделиране на счетоводните обекти могат да се приложат различни подходи, изградени на базата на отчетни модели, които в по-голяма или в по-малко степен на адекватност представят отделните елементи на системата за счетоводно отчитане.

ЛИТЕРАТУРА

Ифур, К. Стандартизация и сертификация. Учебно пособие. ЕБЗТМСПС, 2008

Стоянов, Ст. Счетоводството в България като наука и образование Юбилейна международна научнопрактическа конференция на тема „Счетоводството - наука, практика, независимост“, 20 април 2010 г. София, УИ Стопанство, 2011

Cerne, K. Influential Factors of Country's Accounting System Development, 2009

Choi, F., Meek, G. International Accounting. Sixth Edition. New Jersey, USA, Pearson Prentice Hall, 2008

Greg, N., Gregoriou, M. International Accounting. Standards, Regulations and Reporting. Elsevier, 2006

Международна организация по стандартизация - <http://www.iso.org/>

Институт на дипломираните експерт-счетоводители в България - <http://www.ides.bg/>